שמעתא עמיקתא

גליון ק"ט / פר' מטות-מסעי / ה'תשע"ב
קהילת "חניכי הישיבות", רמות ב'

האם ריבוי שער חוצץ בתפילין של ראש

א. חציצה בתפילי. **ב.** במקום חולי. **ג.** חציצה בשער. **ד.** חציצה במיעוט. **ה.** חציצה בגופו.

א. חציצה בתפילין

כתב **הרמב"ם** (מצוה יג) מצוה מן התורה להניח תפילין על הזרוע ותפילין על הראש. וכן פסק **השו"ע** (סי' כה סע' ה).

והנה לענין חציצה בתפילין מצינו **להרשב"א** (ח"ג סי' רפב) שכת' דבתפילין של ראש אמרו בש"ס ערכין (ג.) דשערו של הכהן היה נראה בין ציץ למצנפת ששם מניח תפילין, אלמא על השער ממש צריך להניח דאי לא יניח המצנפת על הראש, ויניח תפילין על המצנפת. אבל אני אומר **להלכה אבל לא למעשה**, דמותר להניח תפילין של ראש על כובע, וכמו שמצינו בברייתא (מגילה כד.) "נתנה על בית יד של אונקלי ועל הכובע.." ש"מ דליכא חציצה [אלא דתפלה של יד צריכה להיות תחת כיסוי משום "לך לאות", אבל של ראש, לא איכפת לן], וההיא דש"ס ערכין הנ"ל לא קשיא, דהתם שאני דאיכא מצנפת שהיא מצוה, ו"מצוה" מפסקת בפני עצמה. וכן דעת **הר"ן** (מגילה טו: ברי"ף ד"ה הרי, ועי' בדבריו במס' סוכה יח. בר"י"ף סד"ה לא). ומהרשב"א מוכח דאף בתפילין של יד ליכא משום חציצה אלא עיקר הקפידא היא משום דבעינן שיהו "לך לאות", ועי' **במ"א** (סי' כז ס"ק ו), וכ"כ **בהר צבי** (או"ח סי' כג ד"ה ואקדים), ועיי"ש בדעת רש"י.

אולם דעת **הרא"ש** (תשובה כלל ג סי' ד והלכות קטנות תפילין סי' יח) דאיכא חציצה בתפילין, וטעמא משום דכתיב לענין תפש"י "לאות **על** ידכה" שלא יהא דבר חוצץ בינו לבין בשרו, כמו שדרשינן לענין בגדי כהונה "ילבש על בשרו" שלא יהא דבר חוצץ בינו לבין בשרו, וכן לענין תפש"ר דרשינן "והיו לטוטפות בין עיניך", כלומר שלא יהא דבר חוצץ בין התפילין לבין עיניך, ע"כ. (אולם **הרשב"א** (מיוחסות לרמב"ן סי' רלג) שכת' דמ"בין עיניך" אין ללמוד דאיכא משום חציצה דהרי לא כתיב "על").

והכרעת **השו"ע** (סי' כז סע' ד) כהרא"ש דאיכא משום חציצה בתפילין בין של יד בין של ראש. [ודעת **הגרשז"א צ"ל** (הליכות שלמה פ"ד אות טז) דאם הניח התפילין כשהיה הבגד חוצץ בין התפילין לזרוע בשעת הברכה ומיד אחר הברכה הסיר את הבגד מסתבר דיצא ידי הברכה, ומבואר דבכה"ג ליכא נמי חיסרון בחובת קשירה, וכן נקט **בהר צבי** (או"ח סי' כג). ועי' עוד **בכה"ח** (שם אות ל) דאם הניח במקום שיש חציצה כשחוזר להניח אינו מברך דסב"ל].

ב. במקום חולי

אלא שמ"מ במקום חולי סמכינן על הרשב"א כמבואר **בשו"ע** (שם סע' ה) לענין אדם שיש לו מכאוב או מחוש בראש ואם יצטרך להניח תפלה של ראש על בשרו לא יניחם כלל, דיש להתיר לו להניח תפלה של ראש על הכובע דק הסמוך לראש ויכסם מפני הרואים. [ועי' **באג"מ** (או"ח ח"ד סי' מ אות יח) דהלובש פאה נכרית שיכול להסיר בכל עת שרוצה, אף שהוא לנאותו שהוא בוש מלגלות ראשו בבהכ"נ, יניח את של ראש בלא ברכה וכשיבוא לביתו יגלה ראשו ויניח תפילין בברכה. וכן דעת **הגרשז"א צז"ל** (הליכ"ש פ"ד הגה 15)].

ג. חציצה בשער

ועכ"פ מבואר מדברי הרא"ש שגדרי חציצה בתפילין תלויים בדיני חציצה שבבגדי כהונה אע"פ שהם מיוחדים ואין נוהג בהם הדינים שמצינו בעלמא בדיני חציצה, שהרי בכל מקום מצינו דמין במינו אינו חוצץ עכ"פ בגוף א', כמבואר **בתוס'** (זבחים קי. ד"ה מין, סוכה לז. ד"ה היכי) **ובשו"ע** (סי' צא סע' ד) ע"פ תרוה"ד, מאידך לענין בגדי כהונה איכא ספק **במס' זבחים** (יט.) אם חוצץ בכה"ג אף דהוי נמי מיעוט שאינו מקפיד, וע"כ דבבגדי כהונה דכתיב ביה "על בשרו" (ויקרא ו ג) הסתפקו אם נימא דכל מידי דלא חייץ בעלמא אינו חוצץ גם בזה או דילמא בעינן שהבגד יהיה על בשרו ממש. וכעין זה מצינו **בתפא"י** (מקוואות פ"ח מ"ה בועז אות יב וזבחים פי"ג בועז סוף אות א) לענין 'מין במינו אינו חוצץ', דהיינו משום דחשבינן לדבר החוצץ כאילו אינו שם ומהני רק בדבר שא"צ נגיעה זב"ז. וכ"כ **באבנ"ז** (יו"ד סי' רסו) והוסיף דה"ה דבר שבא לנוי דהדין כן, וכדברינו מצאנו שכת' **בברכ"י** (סי' כז ס"ק א אות ד) **ובאג"מ** (יו"ד ח"ב סי' פו), וכן מבואר **בתהל"ד** המובא לקמן.

ועי' **במ"א** (שם ס"ק ד) ע"פ הגמ' **בזבחים** (יט.) שהסתפקו אם כנה חיה ושערו של הכהן הוי חציצה בין בגדי כהונה לבשרו, וכתב על פי סוגיא זו שמפני זה כתב **הרוקח** שיש לגלח השער שעל הצואר שלא יהא חוצץ, אלא דכתב עליו **האגור** (סי' נה) דלא נהגו כן, ומיהו בכנה מתה ועפר יש ליזהר דבזה לא איבעיא לן כלל, ובשל"ה כתב לרחוץ מקום הנחת תפילין, ע"כ. [ועי' **בתהלה לדוד** (סי' כז אות ב) שהקשה על דברי המ"א הנ"ל שדימה דיני חציצה דתפילין לדיני חציצה בבגדי כהונה, דהרי ודאי הם חמירי ואינם דומים לשאר חציצות בתורה (עי' בזה לעיל אות א'), ע"כ. אולם דבריו צ"ע שהרי הרא"ש להדיא דימה אותם כי כתיב בהו "על"].

וכתב **המחצה"ש** (שם) דמסיום דברי המ"א שהחמיר לגמרי לענין חציצה מוכח דאין להקל לענין חציצה בשער, וע"כ רע עלי המעשה אותן המגדלין בלוריותיהן מלבד כי הוא דרך שחץ וגאוה ויש קצת איסור משום "ובחוקותיהם לא תלכו" כביו"ד סימן קע"ח, עוד יש בו איסור בהנחת התפילין כיון שגדולים הרבה ליכא למימר היינו רביתייהו וחוצצים, ואפי' לדעת הרשב"א הנ"ל כ"ל כן דהרי גם הוא מודה דכובע עבה חוצץ כמ"ש **המ"א** (שם ס"ק ז) משום דלא מקרי הנחה ע"ג מקום שמוחו של תינוק רופס, ע"כ.

אלא דעי' **בפמ"ג** (סי' כז א"א ס"ק ד) שתמה על המ"א, דמבואר בזבחים שם דשער במקומו אינו חוצץ. וכן **בארצות החיים** (שם המאיר לארץ ס"ק יט) פקפק בדברי המ"א. **ובערוה"ש** (אות יד) תמה בזה וכתב דאולי אם יש לו בלורית שמסבב גם צדדי השיער של מקום אחר למקום הנחת תפלין בזה וודאי יש חציצה, אבל לא השיער הטבעי הגדל במקום זה וכן המנהג פשוט ואין לפקפק כלל בזה. [וכן מש"כ המחצה"ש בשם המ"א דהוי ככובע עבה ולא מקרי הנחה ע"ג מקום שתינוק רופס, כבר חלק ע"ז **בארצות החיים** (שם המאיר לארץ ס"ק כג) דהעיקר כמ"ש הרמ"א שם דאם לובש כובע עבה **לא ידע לכוויין** המקום שתינוק רופס, וכ"כ **המ"ב** (ס"ק יט)].

וכן מש"כ **במחצה"ש** שם דאיכא בזה נמי משום "ובחוקותיהם לא תלכו", לכאו' נרא' דכיון שהיום הרבה כבר דרכם בכך ולא מתכונים להדמות לעכו"ם ליכא בזה איסור, כמבואר **ברמ"א** (סי' קעח) ע"פ המהרי"ק. [ונראה שמטעם זה דקדק המחצה"ש לכתוב"קצת איסור". ועי' היטב בלשון **המ"ב** (ס"ק טו), ודו"ק, שו"מ שכ"כ **התשובות והנהגות** (ח"א סי' מב ד"ה אמנם)].

מיהו כבר פסק **המ"ב** (ס"ק טו) כדברי המחצה"ש דאיכא משום חציצה, ועוד דהוא דרך שחץ וגאוה. אלא שלדעת **הגרשז"א צז"ל** (הליכות שלמה פ"ד הגה ו) כיון שכך דרכן של אותם האנשים לא חשיב חציצה. [ועי' בלשון **הקשו"ע** (כלל י אות ו). ועי' עוד **במנחת יצחק** (ח"ח סי' ד) **ובכה"ח** (אות טו) **ובמאסף לכל המחנות** (סי' כז ס"ק כב, כד וכה)].

ועי' **בברכ"י** (שם) שהנוהגים כהשל"ה הנ"ל צריכים לנגב המקום היטב דאם לאו איכא משום חציצה, שהרי כת' **המשנה למלך** (עבודת יו"ה ע"ב פס' ד) גבי כהן גדול דעלה ונסתפג, דמה שהיה מסתפג משום המים הוו חציצה דלא גרע מרוח דבעי' רבא בזבחים אם חוצץ או לא. וכן דעת **הגריש"א צז"ל** (אשרי האיש פ"ה אות כד) שאם יש מים יש לנגבם וכן אבקה (פודרה) הוי חציצה. אולם דעת **הגרשז"א צז"ל** (הליכות שלמה פ"ד הגה ו) דליכא משום חציצה אם השער רטוב. **ובשו"ת פני אריה** (סי' ו) כת' דאבק על השער אינו חוצץ דכל שהוא משום נוי אינו חוצץ, וכן נקט **בארצות החיים** (שם המאיר לארץ ס"ק יט), ועי' לעיל בשם האבנ"ז.

ד. חציצה במיעוט

ואם חצץ רק על מיעוט התפילין"ל דלא מהני דהרי מבגדי כהונה ילפינן ולא מדיני חציצה מעלמא, וכן **בפני אריה** (רסי' ו וסס' ז) כת' שאע"פ שרבים סוברים דגם בכה"ג אזלינן בתר מיעוט המקפיד ורוב שאינו מקפיד, אין כן דעתי כי לא נאמרו דברים הללו אלא לענין חציצה בטבילה שכך באה הקבלה הלמ"מ, משא"כ בנד"ד דנאמר "על בשרו" וכן בתפילין כתיב "על ידיך" בעינן שכל נימא ונימא מן הבגדי כהונה והתפילין יהא על בשרו ועל ידו. **ובחלקת יעקב** (ח"א סי' ו אות ג וסי' ז) נמי כת' כן אלא שנקט דאינו מקפיד מהני בכל גוונא.

ה. חציצה בגופו

ונראה עוד דכיון דמבגדי כהונה ילפינן דיני חציצה כנ"ל, י"ל דהנותן ידיו בין התפילין לבשרו יש בזה משום ספק חציצה, שהרי **בזבחים** (שם) הסתפקו נמי בגוונא דהכהן הכניס ידו לתוך חיקו אם חייץ בינו לבגדי כהונה או לא וסליק בתיקו. והובא **ברמב"ם** (כלי המקדש פ"י ה"ז).

ואיכא נפ"מ בזה במי שאין ביכולתו לשמור גופו מהפחה בשעה שמניח תפילין שדינו שעליו להסירן כמבואר **במ"ב** (סי' קג ס"ק ג) לענין העומד בתפלת י"ח ואינו יכול להעמיד עצמו שלא להפיח, דעכ"פ יראה להזיז התפילין ולנתקן שלא יהיו מונחין על מקומן, דלא יועיל לחצוץ ע"י שיכניס ידו בין התפילין לגופו שהרי מידי ספק חציצה לא נפקא, אלא צריך להסירם. [ומש"כ המ"ב שדי בהסרה ממקומן אפשר דדוקא באמצע תפילה סגי בהכי, אבל בלא"ה י"ל דצריך להסירם לגמרי דהרי למעשה לבוש בהם ואיכא בזיון לחפצא של מצוה, וכן משמע מלשונו שכת' שיעשה כן עכ"פ. ועי' **בתשובות והנהגות** (ח"א סי' ס)].

ומ"מ שבמקום שא"א באופן אחר עדיף לעשות כן משום דאפשר דבאמת מהני, אלא דיש לדחות דלעולם יועיל לחצוץ ע"י נתינת היד בין התפילין לראש, כי י"ל דלעולם היד הוי ככובע עבה דהוי חציצה לכו"ע, כי אין התפילין מונחים במקום שהתינוק רופס (עי' לעיל בשם המ"א, הארצות החיים והמ"ב), אלא דלענין תפש"י אכתי י"ל דלא הוי חציצה בכה"ג (עי' היטב **באצה"ח** (שם המאיר לארץ ס"ק כד) הובא **במ"ב** (שם ס"ק יט)).

שו"מ **בשו"ת אבני ישפה** (ח"א סי' ה ענף ג) שכת' בשם **הגריש"א צז"ל** דאם הכניס ידו בין התפילין (של יד או של ראש) ובין גופו כדי לחצוץ (בגלל הפחה) צריך לחזור ולברך, וכתב שם לבאר טעמו דהכא גרע טפי כי הרים התפילין ע"ד לחצוץ, עי"ש.

ומש"כ שצריך לברך באמת **במ"ב** (סי' כה סס"ק מז) מצינו שפסק דאם חלץ התפילין כדי להפיח כיון דאסור להפיח בהן צריך לחזור ולברך. אולם עי' לעיל בשם **הכה"ח** דכתב דבמקום חציצה אמרינן סב"ל כי הוי פלוגתא בין הרשב"א והרא"ש אם איכא חציצה בתפילין. ולפי"ז י"ל דאף בכה"ג לא יברך.

-מסקנא דדינא-

העולה לדינא, **א'** נח' הראשונים אם יש משום חציצה בתפילין של יד ושל ראש והלכה כדעת המחמירים. ומ"מ אם הניח התפילין כדין ושוב היה מצא שדבר חוצץ, אחר הסרת החציצה אין עליו לחזור ולברך על הנחתן. **ב'** בשעת הדחק סומכים על דעת המקילין שאין משום חציצה בתפילין וע"כ אדם שיש לו תחבושת וכדו' במקום התפילין ואינו יכול להסירו, יניח אותה בלא ברכה ויכסנה מפני הרואים. **ג'** יש מחמירים שריבוי שער חוצץ בתפילין של ראש. **ד'** אם הניח ידו בין התפילין לגופו יש ספק אם יש בזה משום חציצה. ואם הניח ידו בכוונה לחצוץ (כגון מחמת אונס של הפחה וכדו') יש אומרים שיש בזה משום חציצה.

האם יש איסור לישון שינה מועטת ביום

אמרינן **בגמ'** [סוכה כו:] אמר רב אסור לאדם לישן ביום יותר משינת הסוס, וכמה שינת הסוס שיתין נשמי. אמר אביי שנתיה דמר כדרב, ודרב כדרבי, ודרבי כדוד, ודוד כדסוסיא, וסוסיא שיתין נשמי. אביי הוה ניים כדמעייל מפומבדיתא לבי כובי, קרי עליה רב יוסף עד מתי עצל תשכב מתי תקום משנתך.

ופרש"י [שם] לישן ביום – מפני ביטול תורה. כדרב – דממנו למד שיעור שינתו שהיה ישן ביום שיעור זה. כמיעל מפומבדיתא לבי כובי – דמס' במקום אחר דהוי שיתא פרסי.

והנה **ברמב"ם** השמיט האי דינא דרב, וכבר עמד בזה **הערוך השולחן** [ריש סי' רל"א] וז"ל: והנה הרמב"ם לא הביא זה כלל, וטעמו פשוט שהרי אביי ניים הרבה מדקרי עליה ר"י עד מתי וגו', ורש"י פי' שהוא שית פרסי ע"ש, ואם כי לא ידענו מנ"ל לרש"י זה, מיהו עכ"פ שמענו דאין הלכה כן, דזהו פשיטא דניים יותר משתין נשמי, וברור הוא שזהו טעמו של הרמב"ם שהשמיט זה, ובוודאי בענין כזה הכל לפי מה שהוא אדם. וגם ממסכת **אבות** [פ"ג] יש ראיה לזה **דתנן** התם שינה של שחרית ויין של צהרים וכו' מוציאין את האדם מן העולם, דבשינה של שחרית עובר זמן ק"ש, אבל שינה של צהרים לא תנן. **וכן ראינו לגדולי עולם שהיו ישנים ביום כשעה או שתים** דכך הוצרכו לפי חלישותם ולפי הנהגתם.

וכיוצ"ב כת' **האליה זוטא** [סי' ד' ס"ק ח'. וא"ר שם ס"ק י"א] דמדקא' אביי אחר דברי רב דשנתיה דמר כדרב וכו' משמע דמר ממידת חסידות נהג כך. וכן משמע מדאביי היה ניים כדמעייל מפומבדיתא לבי כובי ופרש"י שהוא שיתא פרסי, ור' יוסף קרי עליה עד מתי עצל תשכב, היינו שלא היה נוהג בחסידות.

ובטור [סי' רלא] כת' - אחר שגמר סעודתו יחזור ללמוד, ואם א"א לו ללמוד בלא שינת צהרים יישן ובלבד שלא יאריך בה, דגרסינן בסוכה אמר רב אסור לאדם וכו' אביי הוה ניים וכו', ואף בזה המעט לא תהא כוונתו להנאת גופו אלא להחזיק גופו לעבודת ה' יתברך.

הנה מריש דבריו דכת' "ובלבד שלא יאריך בה" (ולא כת' ובלבד שלא ישן שיתין נשמי), משמע דס"ל דלדינא אין איסור לישון שיתין נשמי, אלא דאסור להאריך בשנת היום.

וגם בזה כבר עמד **הערוך השולחן** וכת' על דברי הטור – ולפ"ז לא פסק שאסור לישן יותר משיתין נשמי, אלא שלא יאריך בה הרבה, כלומר שיישן הרבה כבלילה וודאי אסור דא"כ תורתו מתי נעשת, ואח"כ הביא הך דסוכה להשמיענו שיש שהחמירו עד שיתין נשמי ויש שהקלו בזה, מיהו עכ"פ לא יישן הרבה. ע"כ.

ומילתא דמסתברא הוא, דכיון דטעמא דאיסורא מפני ביטול תורה (כמ"ש רש"י), א"כ כל דא"א לו ללמוד ללא השינה שפיר י"ל דשרי לו לישון כפי הנצרך לו.

אולם **במחבר** [סי' רל"א] כת' - אם א"א לו ללמוד בלא שינת הצהרים ישן. ובלבד שלא יאריך בה **שאסור לישן ביום יותר משינת הסוס שהוא שיתין נשמי.** ואף בזה המעט לא תהא כוונתו להנאת גופו וכו'.

ומשמע מדבריו דאף באופן שא"א לו ללמוד ללא שינה אסור מדינא לישן יותר משיתין נשמי. וכפשטות דברי רב.

ובערוך השולחן כת' להקשות על דבריו וז"ל: וקשה מנ"ל איסור זה דהרמב"ם לא הביא זה כלל, וגם הטור לא כת' איסור על זה, ובטור דקדק בדבריו כמ"ש, ואיך כת' ע"ז לשון איסור במה דמוכח מהש"ס להדיא דאביי לא עשה כן, וצ"ל דס"ל לרבינו הב"י דאין כאן מח' כלל וגם אביי מודה לזה אלא דס"ל הכל לפי מה שהוא אדם, והוא לא היה ביכולתו להסתפק בשיתין נשמי, ורבינו הב"י כת' למי שבריאותו חזקה ויכול להסתפק בשיתין נשמי, ומ"מ לא היה לו לסתום הדברים, **וצע"ג.**

ובפתח הדביר [ריש סי' רל"א] אחר שהביא על דברי המחבר את דברי רב בגמ' כת' - מסתברא ודאי דאיסור זה ליתיה אלא בשכבר היה ישן כל הלילה עד הבוקר ושינה זו של צהרים לא נצרכה אלא לתוספת כח, לכך לא הותרה אלא בשיעור מועט של פחות מס' נשמי מפני ביטול ביהמ"ד, אך אם היה נעור כל הלילה יושב ולומד בביהמ"ד, או שקם בחצות הלילה או באשמורת הבקר ועסק בתורה, נראה דשרי ליה לישן ביום יותר משיעור זה עד

נפל חלב על טשולנט קר, האם נאסר מיד משום כבוש כמבושל

א. כבוש כמבושל. **ב.** זמן הכבישה. **ג.** משקים שיש בהם משום כבישה. **ד.** כבישה בדברים מוצקים וקרח.
ה. נפל האיסור אחר שההיתר שהה במשקה מעל״ע.

א. כבוש כמבושל

איתא **בחולין** (צז: וקיא:) אמר שמואל מליח הרי הוא כרותח כבוש הרי הוא כמבושל. כלומר איסור הנשרה במשקה היתר או להיפך, אחר שיעור כבישה מבליע ומפליט בכולו. וכדברירו פסקו **הטשו״ע** (סי׳ קה סע׳ ב) [דלא כרבי יוחנן שם. ועי׳ מש״כ בזה **בנוב״י** (יו״ד מ׳ ק׳ סי׳ כו)]. ודין זה מה״ת הוא בכל האיסורין לבד מבשר וחלב שאין איסור שרייתו אלא מדרבנן, כמבואר **ברמ״א** (סי׳ קה סע׳ א) **ובביאור הגר״א** (שם), וכ״כ **החכמת אדם** (כלל נח אות א וד) וכת׳ דכן קיבלו חז״ל הלמ״מ דכבוש הוא כמבושל.

ב. זמן הכבישה

ונחלקו הראשונים באורך הזמן הנצרך לדין כבוש כמבושל, דעת **הרא״ש** (ע״ז סי׳ יא ופ״ב סי׳ כ) בשם ריצב״א שהוא מעת לעת. וכן **באו״ה** (הארוך שער ל אות ב) הביא שהוא מעל״ע. **והמרדכי** (ע״ז סי׳ תתנד וביצה סי׳ תרעד) כתב בשם ר״ת דבשהה ג׳ ימים הוי כבוש. ועי׳ **בתוס׳** (ע״ז סח: ד״ה ההוא) שכת׳ דהוא ביום או יומים. והכרעת **הטשו״ע** (סי׳ קה סע׳ א) דהוא מעת לעת. ועי׳ **בפמ״ג** (סי׳ קה מ״ז ס״ק א ד״ה כמה) שדחה דברי **הכנה״ג** (הגה״ט אות ג ובב״י אות ת) דס״ל דלמעשה דין זה בכלל ספק ואפשר לצרפו לס״ס. ומ״מ עכ״פ מצרפים דעת הסוברים שהוא ג׳ ימים כמבואר **בש״ך** (שם סס״ק ב).

ג. משקים שיש בהם משום כבישה

והנה **מרש״י** (פסחים עו. ד״ה כבוש) נראה דכבוש כמבושל הוא דוקא בחומץ. וכן נקטו **המרדכי** (ביצה סי׳ תרעד), **הגהות מיי׳** (דפוס קושטא פט״ו הל״א) **והביאור הגר״א** (רסי׳ קה) בדעת רש״י, דלא **כהב״ח** (שם אות א) שכתב ביאור אחר ברש״י. ועי׳ עוד **בח״ח** (ע״ז סח: ד״ה ודכ׳ תוסי׳). אולם **המרדכי** (ביצה סי׳ תרעד) גופא דחה דברי רש״י ונקט דכבוש כמבושל הוי בכל המשקים במעת לעת. וכן פסק **האו״ה** (הארוך שער ל אות א) וכן דעת **הטשו״ע** (רסי׳ קה). ועי׳ **באבנ״ז** (יו״ד סי׳ קיג אות יג-טז). ומ״מ **בחק יעקב** (סי׳ תעג ס״ק כ) צירף דעת הסוברים דבמים ליכא משום כבישה, ועי׳ **בדעת תורה** (סי׳ תרמח סע׳ טו) שע״פ דברי החק יעקב רצה להקל בכבישה בד׳ מינים בשאר ימים של סוכות.

ועי׳ **בראו״ש** (חולין פכ״ה ססי׳ מט) שבחומץ אם שהה כדי שיתננו על האור וירתיח ויתחיל להתבשל הרי הוא כמבושל. **ובתפא״י** (תרומות פ״ז מ״ז) כת׳ דהוא י״ח מינוט, ועי׳ **בפר״ח**. וכן פסקו **בטשו״ע** (שם). [ולכאו׳ השו״ע סותר דבריו ברסי׳ ק״ד, ועי׳ בזה **בפמ״ג** (סי׳ קד ש״ד ס״ק ב)]. וכת׳ **הפמ״ג** (סי׳ קה מ״ז ס״ק א) דכבוש בחריף בשיעור זה מדרבנן. אולם **הפלתי** (כרתי רסי׳ קה) מסתפק בזה, והביאו **בג׳ מהרש״א** (שם אות טז), ועי׳ **בחו״ד** (שם חידושים ס״ק ז). ולענין שאר משקים חריפים, עי׳ **בש״ך** (שם), **פר״ח** (ס״ק ד), **זר זהב** (על האו״ה כלל ס״ק ח) **ומ״ב** (סי׳ תמז ס״ק עא), ואכמ״ל. [ולענין האם כלי פולט ע״י כבישה בחריף בשיעור הנ״ל עי׳ **בחיי אדם** (כלל קכא אות כה) שכת׳ דבמקום הפסד יש לסמוך על הפוסקים דאפי׳ בציר בעינן דוקא מעל״ע, ואכמ״ל].

ד. כבישה בדברים מוצקים וקרח

דוווקא יבש בלח שייך ביה כבוש כמבושל, ולח פירושו שמתנענע ממקום למקום, אבל יבש ביבש ולח בלח לא [עיין **בפמ״ג** (סי׳ קה מ״ז ס״ק א ד״ה ואשיב בקצרה), וכ״כ **בחו״ד** (סי׳ קה חי׳ ס״ק א) **והג׳ מהרש״א** (סי׳ סט אות קכ), ועי׳ **בפמ״ג** (שם) דאם נכבש במים קרושים וכדו׳ **המנחת יעקב** (תשובה יד) התיר ואמר דבקרח לא שייך כבוש וכן מסתבר דאין מתנענע, אלא **שבית לחם יהודה** (סי׳ קה אות א) נקט דהוי כבוש, ונרא׳ להקל בזה בהפסד מרובה עכ״פ, ע״כ. ועי׳ **בקנה בשם** (ח״ד סי׳ מח ד״ה אמנם) שכת׳ דבאותם המקפאים שדרכם הוא להעלות קרח מפנים מכל סביבותיהם והמוצרי חלב ובשר הם נקפאים יחד בתוך הקרח, ואפי׳ הם מונחים רחוקים זמ״ז, מ״מ הם נחשבים כבושים ומבושלים יחד לפי מה שהכריע **הפמ״ג** (שם) להלכה דשלא במקום הפס״מ שייך דין כבישה גם במים הנקפאים, ויש לאסור לאכלם שלא במקום הפס״מ אפי׳ בדיעבד, והדבר פשוט דלכתחלה בודאי יש להזהר בזה בכל ענין אפי׳ במקום הפס״מ, ע״כ. אולם יש לעיין בזה שהרי הרבה אחרונים חולקים על הפמ״ג הנ״ל, הלא המה **המנחת יעקב** (שם), **היד יהודה** (סי׳ קה ס״ק א ד״ה ומעתה), **החו״ד** (סי׳ קה חי׳ ס״ק א), ועוד, ואף **הפמ״ג** גופא בסי׳ ס״ט (ש״ד ס״ק ס) נטה להקל בזה. ובפרט בנידון דאיכא משום כבוש בב״ח שהוא רק מדרבנן].

ויש לדון בדבר הנוגע למעשה, בבשר הנמצא ברוטב מעל״ע כגון מרק של בשר וכדו׳, ונפל עליו חלב, האם הבשר הנמצא שם נאסר מיד מדין כבוש [בכה״ג דליכא ששים נגד החלב] ושוב לא מועיל לו הדחה [ולענין מתי סגי בהדחה עי׳ בסימן צ״א דאיכא כמה פרטים בזה], או דלמא כיון שלא נכבשו ביחד לית לן בה.

ה. נפל האיסור אחר שההיתר שהה במשקה מעל״ע

והנה **ביד יהודה** (שם ס״ק א ד״ה ומחמת) כתב על פי דברי **ספר חמודי דניאל** שאם שהו מים בכלי מעל״ע ואח״כ נפל בו איסור לח תו מיד נבלע בכלי, כיון דאין חילוק בסוף המעל״ע בין מים זה או מים אחרים א״כ מה לי מים או שאר דבר לח כיון שכבר שהה הכלי מעל״ע במים תו זה שמתערב מיד במים נבלע בו עם המים מיד, ומעתה ממילא ה״ה בשר ששרה מעל״ע במים ואח״כ נפל בו חלב נמי נאסר מיד, ע״כ. מבואר להדיא דבנ״ד הבשר נאסר אם ליכא ששים ולא סגי בהדחה.

אולם **הדברי מלכיאל** (ח״ה סי׳ קמא ד״ה הנה קצת) הביא בשם קצת אחרונים כדברי היד יהודה הנ״ל דהיינו שאם נשרה היתר במים ובסוף המעל״ע נתנו לתוכם איסור נאסר הדבר תיכף, כי המים וכן הדבר הגוש שבתוכם הם כבר כמבושלים. ודחה דבריהם דהא ודאי אין המים רותחים כאשר החוש מעיד, רק שהמים פועלים במשך מעל״ע להבליע ולבלוע, וא״כ מה שנפל אח״כ אינו בולע ואינו נבלע וכדין צונן בצונן. ועיי״ש עוד שכת׳ בשם **הטוב טעם ודעת** (סי׳ רכו) שכת׳ ג״כ כנ״ל אך כתב הטעם משום שאחר המעל״ע הוי כאלו נצטנן הדבר וצריך לחזור ולהרתיחו ע״י מעל״ע. וכת׳ על דבריו שהוא תמוה דהא אין המים מתחממים במשך המעל״ע ורק שפועלים להבליע ולהפליט וזה נמשך גם אחר המעל״ע.

ובאמת המעיין בדברי **החמודי דניאל** (תערובת ח״ב אות כא) המובא ביד יהודה הנ״ל, יראה שבאמת הוא עצמו נשאר בצ״ע בזה [ועיי״ש (אות לה) שכת׳ עוד חידוש דאיסור שנשרה בהיתר והיה ס׳ נגד האיסור, ואחר מעל״ע לקחו מן ההיתר עד שלא היה ס׳, נראה דנאסר תיכף אע״פ שלא שהה מעל״ע אחר שלקחו, דהא הבליעה הוא אחר מעל״ע וכל אחר מעל״ע בולע תמיד. ומבואר דס״ל דכבוש כמבושל אפי׳ אחר מעל״ע ממשיך להפליט ולהבליעה. אולם **בחסד לאברהם** (יו״ד סי׳ לא) כת׳ בנידון החמודי דניאל דאיסור שנכבש בהיתר מעל״ע והי׳ ס׳ בהיתר נגד האיסור ואח״כ נתמעט מההיתר עד כדי נתינת טעם לית לן בה אא״כ שוב שהה מעל״ע].

וכן נראה להוכיח דדעת **היד יהודה** הנ״ל אינה מוסכמת. דהרי **בגר״ז** (סי׳ תסז אות מא) כתב לענין חיטה ששהתה מעל״ע במים לא אמרינן בה כבוש כמבושל לענין איסור חמץ כ״ז שלא נתרככה דאז היא בכלל חמץ ומאז מנינן מעת לעת, ע״כ. **ובחיי״א** (כלל קכא אות כה) כתב דצ״ע האם חמץ שנכבש בערב פסח, ובפסח לא עמד שם כל מעת לעת, אם נאמר דמשנעשה כבוש אז בכל רגע ורגע בולע וכמו בישול משהתחיל לבשל בולע בכל רגע, או נימא דלעולם לא מפליט עד אחר מעת לעת, ואם פינה קודם מעת לעת עדיין לא בלע כלל, וצ״ע, ע״כ. ועיין **ביד יהודה** (סי׳ קה ארוך ס״ק א ד״ה אך) שכתב עליו דטעות הוא זה דהרבה דברים אין מתרככין מיד ואעפ״כ חשבינן המעל״ע מעת שבא להמים וכשגמר המעל״ע כבר עשה פעולתו בריכוכו וגם מפליט ומבליע בו, ע״כ. אולם למעשה כבר פסק **במ״ב** (סי׳ תסז ס״ק מט וס״ק סז) כהגר״ז. וע״כ דס״ל לגר״ז והמ״ב דבעינן שהאיסור עצמו יהיה כבוש מעל״ע, ע״כ בעינן שהחיטה שוב תשהה מעל״ע משעה שהוחמצה, ודלא כסברת היד יהודה הנ״ל.

וכן מוכח **מהשע״ת** (סי׳ תמז אות יב) שהרי הביא **מהתפארת צבי** שחיטה שנתבשלה בתבשיל ערב פסח ונצטנן קודם הלילה ונשאר כבוש מעל״ע בימי הפסח, החיטה פולטת גם אח״כ ע״י הכבושי׳ ואוסרת עיי״ש, וציין לדברי בשערי תשובה בסי׳ תס״ז (אות לד), ושם הביא בשם **המקום שמואל** (סי׳ סא) שכת׳ (כדברי הגר״ז הנ״ל) דספק כבוש אסור היכא שהוא חמץ גמור כגון לחם או עיסה משא״כ חיטה שנתרככה איכא ס״ס שמא עתה נפלה ואת״ל מקודם שמא אף ער״פ שהיא מרוככת לפנינו לא שהתה מעל״ע בריכוכה וזה מקרוב שנתרככה ואין כאן מעל״ע וצונן אינו אוסר, ע״כ. מבואר מהשערי תשובה דהבין מדברי המקום שמואל דליכא פליטה אחר מעל״ע במים שבישל בהם, וע״כ כתב דס״ל להמקום שמואל שהחיטה אחר שנתרככה שוב לא אוסרת דאין פליטה אחר כבישה מעל״ע.

-מסקנא דדינא-

העולה לדינא, **א׳** איסור שנשרה במשקה מעת לעת יחד עם היתר, ההיתר נאסרת. ואם נשרה יחד עם משקה חריף נאסר בכזמן דכדי שירתיח שהוא שמנה עשרה דק׳. **ב׳** אף אם האיסור (או ההיתר) נשרה במשקה ולאחר מעת לעת נפל ההיתר שם (או האיסור) אין ההיתר נאסר עד מעת לעת ששניהם נשרו יחד.

כדי שתתיישב דעתו מבלבול השינה ויוכל לעסוק בתורה, דכיון דעיקר איסור שינת היום אינו אלא מפני ביטול תורה כמ״ש רש״י ז״ל בסוגיא הנזכרת, וזה כבר הקדים ללמוד כל צרכו בשעה שבני אדם ישנים על מטתם, הרי פרוע הוא בתורת מוקדם כל מה שהיה לו לעסוק בעת שישן ביום וליכא ביטול תורה, שאם לא ינוח בשינה עכשיו לא יוכל ללמוד עוד באותו יום, ושינתיה הוא דאנסיה.

ועפ״ז כת׳ ליישב מה דמצינו דכמה מחכמי התלמוד וכן אביי עם רוב צדקותם לא היו נזהרים בזה, די״ל בפשטות דהוו עסקי באורייתא בלילה וע״כ היו ישנים ביום יותר מס׳ נשמי, דטעם האיסור אינו אלא משום ביטול תורה ואינהו ז״ל כבר הקדימו חיובם בעוד לילה.

והעלה דה״ה נמי בדורות הללו אם החכמים עומדים בבית ה׳ בלילות ומנדדים שינה מעיניהם, כן יתן לידידו שינה ביום עד שתתיישב דעתו. ולאיש כזה הותר אפי׳ שינת קבע ביום.

וגבי מי שהיה נעור בלילה אבל לא עסק בתורה כת׳ - מיהו אם לא עסק בתורה בלילה והיה נעור וישן ביום מי פטרו מלהבטל מד״ת לילה ויום, **אלא דיש קצת להקל** דכיון דעכשיו אין לו כח לעסוק בתורה ביום אם לא ישן מעט, נמצא שאם לא ישן ירית תרתי גיהנם, ומוטב ישן מעט כדי שיעצור כח לעסוק בה בשאר היום.

ובשד״ח [מע׳ י כלל לד] כת׳ - דיש פוסקים שכתבו דאף דקא׳ רב אסור אינו אלא ממידת חסידות, עי׳ פתח הדביר [ח״ב סי׳ רלא] ובאור לי [סי׳ עח].

ועוד כת׳ - וכל זה אינו אלא לת״ח ומשום ביטול תורה, הא לדלת העם יושב ובטל מד״ת כישן דמי. ובעלי מלאכה העוסקים בלילה במלאכתם ואם נאסור להם לישן ביום לא יעסקו מפני זה בתורה מאי נפקא מינה מאיסור זה. ואף לת״ח הותרה שינת הצהריים לאותם היושבים בבית ה׳ בלילות, וגם כדי לחזק גופם לעסוק בתורה בלילה שאחר זה. וכמו שמפורש בדברי הפוסקים ומפורש כן בפתח הדביר ובאור לי. עכ״ד.

ובכללי הפוסקים [סי׳ ט״ז ס״ק י״ב] כת׳ - אסור אם יתכן לפרש דהוא ממידת חסידות בעלמא ולא מדינא, עי׳ למרן החיד״א בספר יעיר אוזן אות ק״ג וכו׳, ולפי כל הרשום מבואר נגלה דמה שכת׳ הרב פתח הדביר לדחות דברי הרב משחא דרבוותא עפ״י מאי דמשמע ליה דמה כת׳ מרן בסי׳ רל״א אסור לישן ביום מדינא קאמר ולא ממידת חסידות עי״ש, וכ״כ באור לי סי׳ ע״ח, ולפי האמור אינו מוכרח כיון דמצינו גם בדברי הפוסקים הרמב״ם הריב״ה ומרן שו״ע דמשתמשים בלשון אסור בדבר שאינו מן הדין. ע״ש. (וכיוצ״ב כת׳ הא״ר בסי׳ ד׳ ס״ק י״א דיש״ל דאסור דקאמר המחבר היינו ממידת חסידות).

והנה בסי׳ ד׳ [סט״ז] כת׳ **המחבר** - דוד היה נזהר שלא לישן שיתין נשמי כדי שלא יטעום טעם מיתה. וכת׳ שם **הרמ״א** – ובגמ׳ פרק הישן משמע דדוקא ביום היה נזהר.

ודברי המחבר יש מקום לפרש דאתא למימר דדוד היה נזהר שלא לישן שיתין נשמי אפי׳ בלילה, אבל ביום מדינא אסור (וכיוצ״ב כת׳ **הא״ר** שם ס״ק יא ע״ש). אולם מדברי הרמ״א מוכח לכאו׳ דס״ל דאף ביום אינו אלא ממידת חסידות.

ובמשנ״ב שם [ס״ק ל״ז] כת׳ לדינא בזה״ל: ועי׳ בסי׳ רל״א ס״א דאם א״א לו ללמוד בלא שינת צהרים מותר לישן מעט אבל לא יאריך בה עיי״ש, ועיי״ש עוד שגם בזה לא תהיה כוונתו להנאת עצמו רק לעבודתו יתברך, ועי׳ במחצית השקל שכת׳ שענין השינה ביום תלוי לפי מה שהוא אדם וכפי הצורך לעבודתו יתברך. עכ״ל.

[נכתב ע״י הרב ש. פ. שליט״א]

פניני מוסר

עניני אבלות החורבן

<u>התפילה על בנין ביהמ״ק לצורך קיום מצוות המקדש</u> - ״והנה התפילה והבקשה לבנין בית המקדש כוללת שני דברים, האחד הוא קיום מצוות רבות מתרי״ג מצוות שקיומם תלוי בבית המקדש, ומכללם עיקר מצוות ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם, ומצוות הקרבנות תמידין כסדרן ומוספין כהלכתן וכל סדר עבודת יום הכיפורים של כהן גדול, והכפרה העצומה לעם ישראל הנעשית ע״י זה והשפע הרב הבא ע״י זה לכל ישראל״. (דברי יעקב, פרקי מחשבה עמ׳ תא)

<u>התפילה שתהיה השראת השכינה</u> - ״והדבר השני, שבבית המקדש היתה השראת שכינה עצומה וכמו שכתוב בפסוק בפרשת תרומה ״ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם״ ופירשו המפרשים שלא כתוב ושכנתי בתוכו אלא בתוכם, ללמד שעל ידי השראת השכינה שיש במקדש עצמו נכנסת שכינה גם בתוך גופו ונשמתו של כל אחד ואחד מעם ישראל ומשרה בתוכו קדושה עצומה והארה אלוקית גבוהה מאוד.

והשראת שכינה זו שהיתה בבית המקדש היא חלק מרכזי מאד בענין המקדש, עד כדי שברש״י על התורה בפרשת שמיני כתב שלפני שנתגלתה שכינה במשכן אמרו עם ישראל למשה רבנו כל טורח זה שטרחנו בעשיית המשכן למה״. (דברי יעקב, שם)

נערך ע״י מחבר קונטרס
״עבודת ימי בין המצרים ותשעה באב״

העלון נתרם לע״נ
מרן פוסק הדור, רבן של כל בני הגולה
הגאון הגדול רבינו יוסף שלו׳ אלישיב זצוקללה״ה

הערות בטל׳ 02 571-3932 - בין השעות 20:15 - 19:45